

Еврейските легенди за Вавилонската кула са записани в текстовете на Мидраша, Таргума и Талмуда. На свой ред върху тези коментари стъпват последвалите юдео-християнски тълкувания и така до наши дни.

Първите разисквания по въпроса изцяло са белязани от страховете, последвали потопа: според Мидраша на Битие хората с мъчително безпокойство очаквали 3312 г. пр. Хр., която бележела кръгла годишнина от потопа, настъпил според традицията 1656 години след сътворението, тъй като се опасявали от нов потоп, симетрично разположен спрямо първия в еднакъв период от време.

„Те казаха: „Наистина след 1656 години небето отново ще се продъни, затова елате да направим стълбове - единия на север, втория на юг и третия на запад; а този стълб, който ще издигнем тук, ще премести небето на изток.“¹ Така Вавилонската кула очевидно изпълнява чисто практическа функция.

Същевременно обаче в традицията на Мидраша кулата бива представяна и като военно съоръжение, насочено

срещу небесните сили: „Те никога не забавяха работата си и от тази шеметна височина запращаха стрели към небето, които, падайки на земята, изглеждаха покрити с кръв. Така те утвърждаваха илюзията си и възкликваха: „Ние избихме всички, които се намират на небето.“²

Както вече видяхме, на тези враждебни действия Яхве ще отговори, като размеси езиците. Коментарите обясняват в подробности как са се развили събитията: „Когато един каже на помощника си: „Дай ми кирка“, той му подава лопата, при което първият започва да го бие и му счува главата“. Или още: „А се случваше и така, че строителите нареждаха на своите помощници да им донесат камъни, а те им носеха вода; ако пък първите искаха вода, вторите им носеха слама. Така начинанието им бе погубено.“³

По-късно Талмудът отново се връща към тезата за страха на хората от нов потоп и от представата им, че в небето трябва да се пробие дупка, за да се оттича водата. Нека си припомним, че небесният свод е

направен от глина, мед или желязо, така че може да бъде пробит: „Те казаха: „Ние искаме да изградим кула, да достигнем до небето и да го просечем с брадви, за да се оттичат водите.“⁴

Еврейският историк от края на I век сл. Хр. Йосиф Флавий ще постави въпроса за отмъщението: „(Нимрод) обещава да ги защити, ако Бог реши за втори път да накаже хората и да наводни земята: ще построи висока кула, за да не могат водите да достигнат до върха ѝ и дори ще отмъсти за смъртта на техните деди.“⁵

Това рационално обяснение обаче е заличено от поредица разкази, кой от кой по-ужасяващи. Именно те по-късно вдъхват християнското въображение.

Йосиф Флавий разказва следното: „Безсмъртният вложи такава сила в полъха на въздуха, че ветровете разрушиха високата кула.“⁶

Друг историк от същата епоха, Псевдо Филон, уточнява: „(Бог) предизвика голямо земетресение и огънят изригна от недра в вид на пламък и огнени искри.“⁷

Накрая четем в Талмуда: „Една трета (от кулата) била разрушена, една трета потънала в земята и една трета съществува и до днес!“⁸...

Въпреки че светите отци не са написали много коментари на разказа за Вавилонската кула, все пак в някои патристични текстове откриваме потвърждение на горното твърдение. Според богослова Юбер Бост: „Може дори да се каже, че през първите векове се създават основите на онова, което ще се превърне в богословския прочит на мита за Вавилон - прочит, върху който дори през XVI век стъпват някои от коментарите на Битие, като тези на Лутер или Калвин.“⁹

И ако Иринеи и Теофил Антиохийски преповтарят коментарите от Мидраша и Талмуда, то разсъжденията на блажени Августин могат да се схванат единствено като продължение на Откровението от Йоан.

ВАВИЛОНСКАТА КУЛА

Окъс от книгата на Жак Викари „Вавилонската кула“*

Погледът му преминава от кулата към великата блудница Вавилон като метафора на Рим, или така наречения Urbs - град на блудниците по времето на първите гонения срещу християнската Църква: „Ще я оплачат и ще ридаят за нея земните царе, които са блудствали с нея и живели разкошно, кога видят дима от изгарянето ѝ, като стоят надалеч от страх пред нейните мъки и казват: „Горко ти, горко ти, Вавилоне, граде силни, защото в един час дойде твоята осъда!“ (Откр. 18:9-10)...

Евангелистът предлага образа на един друг град, тъй като и дума не може да става да бъде прокълнат градът сам по себе си: „И видях ново небе и нова земя... видях светия град Йерусалим, нов, слизащ от Бога, от небето... и няма да влезе в него нищо нечисто, нито който върши гнусни работи и лъжа, а само ония, които са записани в книгата на живота при агнеца“ (Откр. 21:1, 2, 27).

Така градът, белязан от насилието, ще бъде заменен от града на справедливостта. Ето това е посланието на Йоан. Въз основа на тази идея от Откровението блажени Августин прави следната, все още валидна констатация: „Две различни прояви на любовта построиха два различни града: любовта към Бога, стигнала до отрицание на себе си, създаде небесния град, а любовта към себе си, стигнала до отрицание на Бога, създаде земния град.“¹⁰

¹ Freedmann, H. The midrash Rabba. V. I. Genesis, London, 1977, p.303.

² Ginzberg, L. The Legends of the Jews. T. 1. Philadelphie, 1909, p.179.

³ Freedmann, H. Op. cit., p.306.

⁴ Cohen, A. Le Talmud. Paris, 1977, p. 321.

⁵ Flavius Josephe. Antiquite,s judaiques. Oeuvres. T. 1. Paris, 1900, p.278.

⁶ Ibid., p.29.

⁷ Pseudo-Philon. Antiquite,s bibliques, T. VII. Paris, 1976, p.97.

⁸ Cohen, A. Le Talmud. Paris, 1977, p. 329.

⁹ Bost, H. Babel du texte au symbole. Geneve, 1985, p.141.

¹⁰ Augustin, La Cite, de Dieu. LXVI, 4-11. Paris, 1960, p.197.

¹¹ Luther, M. Commentaires de la Gene.se. Gene.ve, 1975, p.405.

¹² Calvin, J. Commentaires de l'Evangile de Jean. Gene.ve, 1968, p.240.

¹³ Dostoevski, F. Les freres Karamazov. Paris, 1965, p.24.

¹⁴ Kafka, F. La muraille de Chine et autres re.cits. Paris, 1977, p.120.

¹⁵ Borges, J.-L. Fictions. Paris, 1957.

Векове по-късно Мартин Лутер също ще е иносказателен в коментара си към Битие: „Рим, седалището на папството, като един нов Вавилон! Вавилон и кулата му били построени от тухли, което ще рече от изпечен камък. И Рим е построен от тухли.“¹¹

Лутер не казва нищо повече от това, но намекът е достатъчен, за да бъдат забелязани тези думи и да достигнат до нас. Въпреки че другият велик реформатор Жан Калвин повтаря александрийската версия за войната на титаните, като приписва на тях построяването на Вавилон и на кулата му, той също като бл. Августин отбелязва наличието на два пътя, само един от които води към небето: „Нещо повече, както онзи, който изостави Иисус Христос и както Титаните поиска да достигне небето, ще бъде лишен от каквото и да било познание, така и всеки, настроил разума и сегивата си според Иисус Христос, ще бъде отведен на право в небето.“¹²

В няколко реда в романа „Братя Карамазови“ Достоевски дава нови очертания на мита: „Защото социализмът не е само работническият въпрос или този за четвъртото съсловие, а повече от всичко друго въпросът за атеизма, за съвременното му превъплъщение, въпросът за Вавилонската кула, която се строи без Бога, и то не за да достигне от земята до небето, а за да сваля небето на земята.“¹³

Сега вече наследниците на Ной не се стремят да отправят предизвикателство към небето, а по-скоро искат да изградят Вавилон, без да зачитат това небе.

Така те се освобождават от санкционирания поглед на Бащата и нямат нужда от закона на Отец. От този момент нататък нищо не ще се противопоставя на стремежа им към удовлетвение и към постигане на всяко тяхно желание. Така те ще станат независими и ще си създадат име на такива.

Възможността обаче общността като цяло да се освободи от закона изисква дълбока вътрешна и междуличностна ре-

шимост. И без това всеки е белязан в себе си от напрежението между желанието и страха от нарушаването на нормата. Това напрежение поражда психични инциденти, които накръняват автономията на личността, при което следват сговор и раздор. Във Вавилон надделява неспособността на хората да се разбират и строителството на кулата е спряно.

В новелата си „Оръжията на града“ Кафка също изразява съмнение, че този строеж би могъл да бъде доведен до успешен край поради непостоянството на хората: „На второто или третото поколение беше призната невъзможността кулата да стигне до небето, но междувременно се бяха създали прекалено много връзки между хората, за да напуснат те града.“¹⁴

Говорещият субект е в състояние да предаде чрез езика само част от своята същност. Писаното слово е осъдено на същата участват.

Всички написани и все още ненаписани книги на всички езици намират място във „Вавилонската библиотека“ на Хорхе-Луис Борхес¹⁵. Никой обаче не може да има цялостен поглед върху тази библиотека, въпреки логическата ѝ организация, основаваща се на повторението, тъй като тя се развива до безкрайност. Вавилонската библиотека олицетворява невъзможността да бъде намерен смисълът в един постоянно развиващ се свят. В деня, в който хората успеят да преодолеят своята разпръснатост и езиковите си различия, като заговорят на един общ език, те ще си дадат сметка, че това глобално обединение по-скоро ги заробва, отколкото им е от полза. Поели от заключителната ситуация в библиейския разказ, хората ще се завърнат до изначалната, за да установят, че именно в нея се крие тяхната прокоба.

Сринатата Вавилонска кула е метафора на тоталитаризма, размесването и загубата на мярка.

* Викари, Ж. Вавилонската кула. Враца, Одри, 2003.